

Tarih ve Dilbilimi Kaynakları Işığında
Kur'ân'ın 10 Kıraati, Ahmed Aliyyul İmam
Çev: Süleyman Gündüz, İstanbul, 2010, İnkılab
Yayınları, 256 sayfa

Haz: Recep Koyuncu

Arş. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Ana bilim dalı Araştırma Görevlisi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Bilim dalı Doktora Öğrencisi
recep_koyuncu_1@hotmail.com

Çocukluğundan itibaren Kur'ân ve kıraat eğitimiyle uğraşan ve Kur'ân üzerinde çalışmakta olan müellif Prof. Ahmed Aliyyu'l-İmam, Edinburg Üniversite'sinde "On Kıraat" hakkında doktora tezi¹ yapmıştır. Bu çalışma, söz konusu tezin özü niteliğinde olup Hz. Peygamber'den yazılı ve şifahî olarak devraldıktan sonra nesilden nesile aktarılan Kur'ân metninin sıhhati üzerine özgün bir çalışmadır. Müellif, geniş kapsamlı, ciddi ve özenle hazırlanmış çalışmada Kur'ân'ın vahyolunduğu yedi harfin tarihini ve gelişiminin yanı sıra Hz. Osman mushafının derlenmesine götüren muhtelif sebepleri tetkik etmektedir. Ayrıca bu çalışma Kur'ân'ın ezberlenme, harekelenme ve noktalanmasına kadar geçen süreci, yedi harf meselesini, kıraatlerin menşei gibi konuları ele alan, yorumlayan alimlerin görüşlerini incelemektedir. Yapılan tespit ve değerlendirmelerle, okuyucuların Kur'ân ile ilişkilerini derinleştirme ve Kur'ân'ın nüzûlüyle başlayan linguistik hareketlenmenin çerçevesini kıraatler etrafında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Eserin baş kısmında Uluslararası İslam Düşünce Enstitüsü tarafından yazılan iki sayfalık bir takdim yazısı bulunmakta olup devamında The Graduate Scholl of Islamic and Social Sciences Başkanı Taha Câbir el-'Alvânî tarafından yazılan sekiz sayfalık bir önsöz (11-19) son olarak da yazar Ahmed Aliyyu'l-İmâm tarafından kaleme alınan bir giriş (21-25) bulunmaktadır.

Giriş bölümünde yazar, söz konusu kıraatlerin arkasında yatan sebepleri, bunların menşeiini araştırdığını, yedi kıraat vechi ile alakalı olarak, bunların Kur'ân kıraatinde geçerli Arap lehçelerini yansıtan yedi farklı dil pozisyonunu temsil ettiği görüşünü ifade etmekte ardından bu konudaki hadislerin sahih ve mütevatir olduğu kanaatini belirtir.

¹ Doktora tezinin orijinal adı şu şekildedir: *Variant Readings of The Qur'an, A Critical Study of the Historical and Linguistic Origins.*

mektedir. Ayrıca yazar, bu çalışmada kuşatıcı ve eleştirel perspektiften Kur'an'ın farklı kıraatleri ve bunların tarihî ve dil kökenlerine ilişkin tüm meseleleri ele almaya çalıştığını ifade etmektedir.

Müellifin bu çalışmada, tefsir için Taberî, Zemahşerî, Razî, Kurtubî, Ebû Hayyân, İbn Âlûsî Kesîr tefsirlerinden; Kur'an'ın cem'i, ayet ve sûrelerin tertibi hakkında *Buhârî, Müslim, Muvatta, Müsned* ve *Sünen-i Erba'a* gibi hadis kitaplarından; hadis şerhleri için de İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî* ve Beğavî'nin *Şerhu's-Sünen'i* gibi eserlerden faydalanmıştır. Bunlara ilaveten Zurkânî, Hammûde, Musa Cârullah, Ebyârî, Zencânî ve Abdussabur Şahin gibi Kur'an Tarihi ve Usûlü, kıraat ve lehçelere dayalı çağdaş çalışmalara da başvurmuştur. Ayrıca yazar bu çalışmada Kur'an Tarihi ve Kıraatler konusuyla yakından ilgilenen Nöldeke, Vollers, R. Geyer, Burton, Beeston, Wansbrough Gustavus Fluegel, Otto Pretzl, G. Bergstrasser ve Arthur Jeffery gibi oryantalistlere de atıflarda bulunmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde "Kur'an Kıraatinde Kabul Gören Yedi Vecih" başlığı altında hadislerde geçen yedi kıraat'a dair rivayetler ele alınmış, hadislerde geçen *Harf*'in anlamı ve yedi kıraat tarzının yorumuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Yazar, ulemanın söz konusu rivayetlerin Kur'an'ın yedi kıraat tarzında vahyedildiğine işaret ettiğini kabul etse de bunları tanımlama, açıklama ve örneklendirme noktasında birbirlerinden ayrıldığını ifade etmektedir.

"Kur'an'ın Cem'i" başlığını taşıyan araştırmanın ikinci bölümünde, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Osman dönemindeki cem' faaliyetleri, Kur'an'ın nasıl cem' edildiği meselesi, Kur'an'ı kaydetmek için kullanılan malzemeler, Mushafların şehirlere/beldelere gönderilmesi, Hz. Osman'ın mushafına ilişkin tarih tespiti, Hz. Ebû Bekir'in cem'inin geçerliliği ve tarihini tespit meselesi, surelerin ve ayetlerin tertibi, kayıp ayetler iddiası, Cem'ul-Kur'an, Sahife ve Mushaf kelimelerinin anlamı ve menşei, nesh meselesi, Kur'an'ın taşıyıcı konusunda Şia'nın görüşleri ve son olarak da isnatları şüphe uyandıran iki mesele² ele alınmıştır. Kur'an'ın cem'i meselesinde, günümüz Kur'an nüshası açısından söz konusu cem' faaliyetinin mantiken gerekli olmadığı fikrini taşıyan ve fiilen bu işi nefyeden Burton'un kesinlikle tutarsızlık içinde olduğunu ve bunun çok sayıda rivayetin geçerliliğini inkâr etme anlamına geldiğini ifade etmektedir.

"Hz. Osman Hattı" başlığı taşıyan üçüncü bölümde, Hz. Osman Mushafları ve bunların yedi kıraat ile alakası, bir de nüshaların imlası konusu ele alınmıştır.

"Hz. Osman Mushafı ve Şahsî Nüshalar" adlı dördüncü bölümde şâz kıraat kategorisi ile alakalı olarak belli sûrelerin ilave edilmesi veya atlanması, şahsî birtakım izahların metne karışması, kelime düzenindeki farklılıklar, son olarak da şehirlere gönderilen nüshalar arasındaki bazı harf ya da edatların ilavesi veya terk edilmesi gibi konular ele alınmıştır.

"Kur'an Lisani"na ayrılan beşinci bölümde İbnu'l-Enbârî'den aldığı bir rivayetle Kur'an'ın herhangi bir lehçeye özel bir atıfta bulunmadığını, sünnetin ise bazı sahiblere dayandırılan az sayıda tutarlı rivayet içerdiğini ifade etmektedir. Ardından Kur'an'ın Kureyş lugati ile vahyedildiği görüşünün dayanaklarından bahsederek devamında

² Bunlardan ilki Garânik olayı, ikincisi de kimi kâtiplerin ayet sonlarını değiştirme yoluyla Hz. Peygamber'i yanılttığı ve Hz. Peygamber'in buna itiraz etmediğini ifade eden rivayettir. (s. 87-90)

Kureyş dilinin öne çıkmasına katkı sağlayan etkenlerden bahseder. İlerleyen paragraflarda Hicaz lehçesiyle Temim lehçesi arasında örnekler vererek kıyas yapılmıştır. Batılı araştırmacıların konuyla alakalı görüşlerini, klasik Arapça'nın Necid bedevileri arasında doğduğu ve aslen tek bir kabilenin dili olduğu, muhtelif lehçelerin bir araya gelmesinden oluştuğu veya tümüyle yapay özellikler kazandığı hususlarında genel uzlaşa olduğu şeklinde özetlemektedir. Kur'ân lisanının Kureyş lehçesine dayandığı görüşüne karşı çıkan dilbilimcilerin argümanlarını altı madde halinde belirtmektedir.

"Kıraatlerin Kökeni" adlı altıncı bölümde makbul okuma şartlarının gelişmesi, kıraat türleri, mütevatir ve şâz kıraatler, şâz kavramının tanımına ilişkin ulemanın değerlendirmeleri ve devamında şâz kavramının gelişimi gibi konular, Kur'ân ve kıraatler arasındaki ilişki, kıraatlerin cem'i ve ilk derleyiciler ele alınmıştır. Bu konuda İbn Mücahid'in tespit ettiği "yedi kıraat"ın Osman mushaflarının gönderildiği şehirlerin halkı tarafından benimsenerek kurra çevrelerine hakim olduğu ifade edilmiştir.

"Kıraat Seçmek" adlı yedinci bölümde tilavet seçme serbestisinin reddi, Hz. Osman hattı ve gramer veya imlâ yanlışları konuları ele alınmıştır. Son olarak da beş sayfalık bir sonuçla çalışma tamamlanmıştır. Sonuç kısmında yazar, anlatılan konuları genel olarak özetlemeye çalışmıştır. Son olarak da şunları söylemiştir: "Elinizdeki eser söz konusu sahih ve muteber kıraatlerden örnekleri tetkikle bunların sahih, nakil, fasihlik ve muhtelif Arap lehçelerine tekabüle istinaden kabul edilebilir olduğu sonucuna varmıştır."

Söz konusu çalışmada, her konuya ilişkin temel eserlerin tarandığını, bolca kaynak kullanıldığını, bunun yanı sıra konuların yedi bölüm içinde belli bir sistematik dahilinde alt başlıklarla ve zengin örneklerle işlendiğini görmekteyiz. Ancak verilen örneklerin okuyucunun ayetlerin zabtını karıştırmaması adına, Arapça metin olarak verilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bir başka husus da çeviride göze çarpan bazı eksiklikler ki bunları dile getirmenin faydalı olacağını düşünüyoruz. Öncelikle, dipnotların alışageldiğimiz şekilden farklı olarak sayfa sonuna değil de bölüm sonuna atılması okuyucuyu yormaktadır. Diğer bir husus, çoğu zaman eser ismi, kimi zaman da şahıs isimlerinin yazımında hata yapılmış olmasıdır. Mütercimden kaynaklandığı anlaşılan eser ve yazar adlarına ilişkin hatalı yazımların belirtilmesinin de uygun olacağı kanaatindeyiz. Yapılan hatalara örnek olarak sözelimi, İbnu'l-Cezerî/İbn el-Cezerî, Zencânî/Zincânî, İbn Âşûr/İbn Âşîr şeklinde; *Lisânu'l-Arab/Lisâni'l-Arab, Câmiu'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân/Câmiü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, İcâzu'l-Kur'ân/İcâzi'l-Kur'ân, Kitâbu'l-Mebânî fî Nazmi'l-Me'ânî/Kitâb el-Mebânî fî Nazm el-Ma'ânî, Te'vil-u Müşkilu'l-Kur'ân/Te'vil Müşkil el-Kur'ân, Dekâiku't-Tefsîr/Dakâiki't-Tefsîr, Ğarâibu'l-Kur'ân ve Reġâibu'l-Furkân/Garâibi'l-Kur'ân ve Reġâibi'l-Furkân, Kitâb-u Akilet-i Etrâbi'l-Kasâid/Kitâb Akîlât Atrâb el-Kasâ'id* şeklinde yazılmıştır.

Sonuç olarak, Ahmed Aliyyu'l-İmâm'ın tanıtmaya çalıştığımız, Kur'ân Tarihi ve kıraat ilminin temel konuları ve oluşumu üzerine objektif bilgi veren bu çalışmanın, alanına katkı sağlayan yararlı bir telif olduğunu, sadece bu alanda okuyan ya da çalışan kimselere değil, konuya ilgi duyan herkese yararlı olabileceğini ve benzer çalışmalara da yol gösterici olacağını düşünüyoruz.